

Bon voyage, Suske

Vrijdagavond 20 januari nam Suzanne Roegiest afscheid van dit leven. Ze dementeerde en volgens de huidige wetgeving kon zij zich niet op de euthanasiewet beroepen. Toch wou haar arts helpen. Omdat ze er meermaals had om gevraagd, toen ze wel nog wilsbekwaam was. En haar man, die had ook een belofte gemaakt.

Donderdag 19 januari. Roger verwacht me, excuseert zich voor z'n outfit. Een chique pyjama in kasjmirtotief. "Zult u alles 'enregistreren', zijn uw vragen klaar?", vraagt hij met zijn typisch Frans-Gents accent. Hij laat zich onderuitzakken in de fauteuil, sigaret tussen de vingers. Hij biedt er me ook eentje aan. Een korte blik in m'n tas was voldoende om te zien dat ik aan het zelfde merk verslengerd ben.

In de kamer naast ons ligt Suzanne, zijn vrouw. 87 jaar oud maar vandaag mentaal amper enkele jaren jong. Ze heeft nog korte periodes van helder denken en dan wil ze waardig afscheid nemen van dit leven. Dan smeekt ze, "laat me nu toch gaan". Maar als het kind in haar hoofd zit, zoals vandaag, lacht ze veel, noemt ze haar man "mon petit Rogke, mon petit bébé". Kinderen hebben ze niet. "Een bewuste keuze, zeer zeker", vertelt Roger bij het overlopen van hun gezamenlijke biografie. Toen zij 49 en hij 48 was, hadden ze een korte adoptiedroom, wilden ze op die bewuste kinderloosheid terugkomen. "Uiteindelijk is het er niet van gekomen maar eerlijk waar: pijn hebben we er niet om gehad."

Ze leerden elkaar bij toeval kennen op een bruiloft en drie maand later, op 1 december 1948 trouwden ze al. "We moesten niet meer treuzelen, we waren eind de twintig, volwassen en serieus." Hij had gestudeerd, was technisch tekenaar en schopte het tot nationaal secretaris van het ABVV. In '65 kwam hij terug naar Gent om er Algemeen Secretaris voor de Gentse regio te worden. Het was een mooie carrière, met prettige

kanten ook. Vele werkreizen ondernomen, naar congressen tot in China, conferenties in het Hoge Noorden en noem maar op. "Rijk aangevuld met recepties op ambassades." Le beau monde, daar hebben ze vaak tussen vertoefd. Sterker, ze behoorden tot die selecte groep van mensen, Suzanne kwam uit een chique familie.

"Mijn vrouw hebben ze nooit naar school 'gepousseerd'", verklaart hij het elementaire opleidingsniveau van z'n vrouw. "Haar vader was een echte tiran. Ze hebben Suzanne nooit vriendelijk behandeld. Nooit heeft ze een pop gekregen. Enkel haar uiterlijk was van tel, alsof ze haar schoonheid wilden exploiteren om aan een rijke echtgenoot te komen. Ze is thuis buitengezet en het is me nooit duidelijk geworden waarom."

Een schoon getrouwd leven

Toen kwam hij, Roger, haar geletterde man die graag filosofeerde en opging in een boek als 'l'Homme, cet inconnu' van Alexis Carrel. Als Roger uit werken ging, zat Suzanne thuis. Ze ging ook wel eens op stap met haar vriendinnen. Maar in de eerste plaats leefde ze voor hem, toen haar lieve man Roger nu haar Rogke, son petit bébé. Ze verzorgde hem als een koningskind, kookte heerlijk en het huis lag er immer glanzend bij. Ze is enkele keren buiten huis gaan werken, dat wilde ze graag. In een grootwarenhuis, in een parfumerie en als kapster. "Maar ze had geen diploma en haar eigen vader heeft haar aangegeven. Een jammerlijke zaak, want ze deed dat werk graag." "Een schoon getrouwd leven", zo omschrijft hij z'n meer dan gouden brui-

loft met Suzanne. Al is het de laatste tijd allemaal minder schoon.

Suzanne dementeert. Ze kan ook niet meer lopen sinds het laatste verblijf in het ziekenhuis. Haar dagen brengt ze door in bed. Roger zit veel naast haar en zij geeft hem voortdurend handkusjes. "Maar het is echt genoeg geweest," zegt hij nu gelaten. Hij vindt dat hij zijn belofte van weleer moet nakomen. Haar laten sterven. Natuurlijk raakt hij vertederd als z'n Suske zo lief tegen hem doet. Maar Roger kent ook de andere kant. Haar woede-uitbarstingen, haar agressieve uithalen waar ze na een nacht slapen en woelen niets meer van weet. Eén van die laatste crises was bitter tragisch. Ze kwamen samen van het restaurant, "we gingen nog dikwijls een dagschotelletje eten", en in de auto begon Suzanne zich op te winden over een vage bekende. Roger snakte bij thuiskomst naar adem. Zijn hart deed pijn, hij zakte in elkaar. Suzanne was helemaal in paniek, schreeuwde het appartementsgebouw zowat bij elkaar. Via de tussenkomst en de overreding van hun huisarts haalde Roger met de MUG het ziekenhuis, het was toen bijna Nieuwjaar. Ook Suzanne werd opgenomen om sociale redenen. Zij kon niet voor zichzelf zorgen en was totaal in paniek zonder haar man, al wist Roger dat niet. "Ze was totaal gedesoriënteerd en geagiteerd, sedatie was noodzakelijk." Op Driekoningen keerden ze beiden met de ambulance huiswaarts en sinds die dag stapt Suzanne niet meer. Haar mobiliteit die al zo slecht was, recupereerde niet meer. En Roger? Hij neemt nog steeds medicatie, stapt moeilijk en de auto gebruikt hij niet meer.

Als we klaar zijn met dit leven

Sinds 1988 zijn ze lid van Recht op Waardig Sterven. "We werden ouder en begonnen onze vrienden te begraven. Langzaam maar zeker verdwijnt iedereen die tot jouw wereld behoort. Vooral de zelfmoord van een vriendin heeft een diepe indruk op mijn vrouw gemaakt; Ze sprong uit een venster, ergens in Brazilië, eenzaam en alleen. Dat we geen kinderen hebben, droeg er ook toe bij dat we onze voorzorgen troffen." Hun wilsverklaring hernieuwden ze op de nodige tijdstippen. En altijd bleef er in staan dat ze beiden wilden sterven bij eventuele dementie. Therapeutische hoogstandjes wilden ze al evenmin. Later vulden ze hun wilsverklaring nog aan met: "als we klaar zijn met dit leven willen we samen gaan." Moeten eindigen in een RVT was voor hen geen optie.

In 2002 vroeg Suzanne de eerste keer, expliciet, om euthanasie. "Ze was gevallen, had haar been gebroken en ze had een black-out. Ze was nog niet dement maar toen begon het, langzaam maar zeker. Ze voelde de mist in haar hoofd opkomen, kreeg wanen en woede-uitbarstingen. Ook naar mij toe. "Tu n'es pas un homme!", verweet ze me vaak al wist ze dat de volgende dag niet meer." Pijnlijk was het, zien hoe z'n vrouw zich achtervolgd voelde, zich allerlei complottheorieën "imagineerde". Uren, dagen heeft hij met haar gepraat, telkens opnieuw, om haar te kalmeren.

Encore jolie?

"Ga maar eens bij mijn vrouw kijken", wenkt Roger me naar de kamer achter de salon. Daar ligt ze, voor zich uit te staren maar als ze me opmerkt verschijnt de zon op haar gezicht. "Bonjour madame, ça va madame? Je ne vous connais pas madame?", en ze versombert als ze merkt dat ik een vreemde ben. Haar ogen zoeken hem, Roger, hij moet voor de geruststelling zorgen. En dat gaat zeer vlot. Iets later zijn we dikke vrienden, ze laat me een handdoekje op haar buste spreiden en ik help haar vruchtensap drinken. Ze is helemaal in de wolven, "C'est pour moi? C'est pour moi?", ze blijft het herhalen en mompelt, "c'est très gentil." Maar evengoed vraagt ze zich na iedere slok af of ze niet uit mijn glaasje drinkt, excuseert ze zich voor de mogelijke vergissing. Roger zit aan de andere kant van het bed, ze neemt z'n hand, kijkt hem aan als een verliefde puber en lacht: "mon petit Rogke, mon petit bébé". Hij vertelt haar dat ik hier ben om hun verhaal neer te pennen. "La jolie vie de couple qu'on a vécu", omschrijft hij het. "Mais quand même, c'est encore jolie", glimlacht ze hem teder toe.

Gisteravond dacht ze daar anders over. In een helder moment heeft ze het nog eens gevraagd aan haar arts, Dr. Marc Cosyns. Of ze mag sterven, dat het allemaal geen zin meer heeft. Dr. Cosyns was niet alleen gisteren, er was een twee-

de arts om een al dan niet positief advies te geven over die vraag naar euthanasie, haar verlangen om definitief afscheid te mogen nemen. De getuigenarts, zoals Roger het noemt, was nu ook overtuigd. Hij had afgelopen maandag ook al in deze kamer gestaan maar toen wilde ze niet dood, verkeerde ze in een bui van euforische kinderlijkheid.

"We hebben de trein gemist", had Roger toen aangeslagen aan zijn huisarts gezegd. Want zondagavond was ze wel helder geweest, had ze ook gesmeekt bij haar arts. Maar Dr. Cosyns wilde de wetgeving volgen, er was een gunstig advies van een tweede arts vereist en die kon pas maandag langskomen.

Ik voel me opeens wat ongemakkelijk in mijn rol van optekenaar van dit stervensverhaal. Zij vermoedt niet dat het morgenavond voorbij zal zijn, laat staan dat ik daar weet van heb. Nu is het leven op haar kamer mooi.

"Il y a un jardin ici?", vraagt ze.

"Mais Suske on est à la maison!"

"Et la maison, c'est où?"

"Chaussée de Courtrai"

"Ah bon, on vit déjà longtemps ici?"

Roger blijft liefdevol antwoorden, kijkt me soms aan en ik zie smart, smart omdat zijn vrouw niet meer is wie ze ooit was. Hij had me met trots een zwart-witfoto uit vervlogen tijden getoond, een prent waarop z'n Suzanne als een echte diva ongegeneerd de camera verleidt. Vol symmetrisch gezicht, sprekende ogen, weelderige haardos.

"Haar persoonlijkheid, haar hele zijn", had hij het mooiste aan haar gevonden, "en haar lach, haar ontwapenende lach." Die heeft ze nog steeds, alleen kijken haar ogen nu ietwat schichtig en ook wat dof alsof het licht ergens was uitgegaan. Roger kaart het aan, dat ik morgen terug zal komen met een fotografe. "Pour un document sur nos problèmes avec vieillir", noemt hij het nu. "Oei, oei, oei, moi sur des photos. Mes cheveux ne sont pas bien coiffés. Mais quel superbe idée, des photos de moi et mon petit Rogke!"

Leugen om bestwil

"Het is voor een reportage over euthanasie, mevrouw," denk ik, maar praten over de dood durf ik niet. Ze geeft de indruk bang te zijn voor die dood, om alleen die reis naar het onbekende te maken. "Tu pars avec moi, hé Rogke". Hij heeft het haar moeten beloven. "En ik zal het zo doen, doen alsof ik meega." Maar hij gaat niet mee. "Het is een leugen om bestwil. Ik moet nog even blijven, alles afmaken. Maar ook mijn leven is zo goed als klaar. Als Suzanne morgen sterft blijf ik nog even hier, om alles te verdelen, alles te liquideren. En dan, zolang ik onafhankelijk kan blijven en de vriendelijke zorg van enkele mensen het toelaat, nog een poosje alleen." Hij ziet dat ik het lastig heb met zijn nuchtere, laconieke

© Saskia Vanderschuerle

▶ aanpak. "U moet wel denken dat ik hard ben, harteloos. Maar ik moet haar laten gaan."

Vrijdag 20 januari, 14.30u. Roger oogt vermoeid, 't was alweer een zware nacht. "Gaan we hier eerst wat zitten," en hij schuift in zijn fauteuil. "Ik heb juist een temesta genomen, om kalm te blijven." En nu heeft hij nood aan een sigaret. Het worden er twee en hij vertelt dat Suzanne vorige nacht uit haar bed is gesukkeld. Ze had problemen met haar pamber. Roger had haar niet kunnen kalmeren. Ze bleef maar woelen. Op eigen kracht, steunend op zijn wandelstok, kreeg hij haar met de beste wil van de wereld niet terug in bed. Hij voelde zich uitgeput en hulpeloos. Er zat niets anders op dan een tweede maal een beroep te doen op de brandweer. "Ik kon echt niet anders. Ik kan toch niet altijd de dokter uit zijn bed bellen? Ze beginnen me - ce vieux con - ondertussen te kennen, de mannen van de brandweer." Zij kregen haar wel weer slaapklaar.

Quand il y a de l'envie

De voorbereidingen zijn getroffen. Deze ochtend kreeg Suzanne haar eerste lepel siroop van drie. "De dokter heeft gezegd dat de kans reëel is dat ze anders zal moeten braken van de euthanatica die ze deze avond krijgt." Nu slaapt ze. Ze slaapt voortdurend. "Werkt u met een 'blitser'? Want dan wekt u haar misschien terwijl u fotografeert." En neen, Roger kan niet inschatten hoe ze zal reageren op een nieuwe vreemde. Camera op haar gericht.

"Rogke, Rogke", roept Suzanne. We gaan samen met Roger naar haar kamer. Ze weet niet meer dat ik hier gisteren al was. Maar ze 'vertrouwt' ons meteen. Vraagt de fotografe of het voor een concours de photo is, deze shoot. En alweer vraagt ze waar ze ligt, ziet ze haar eigen thuis als een ziekenhuis, de revalidatieplaats want binnenkort zal ze weer lopen, dat staat vast. "Nooit meer," hadden de kinesisten gezegd, "lopen zal ze nooit meer." Maar ook dat wil zij niet weten. Zij zegt: "Quand il y a de l'envie, il y a de l'espoir." "N'est-ce pas Rogke", kijkt ze hem vragend aan. "Bien sur, bien sur, mon Suske."

Ik ben van de kaart. Het raakt me diep getuige te zijn van hoe deze liefhebber de echtgenoot zijn vrouw toelaat waardig te kunnen sterven. De bel. "Dat is de verpleegster! Drie keer per dag komt ze langs voor het toilet van m'n vrouw."

Roger loopt terug naar de tafel waar de temesta's liggen, met daarnaast zijn bankafschriften en enkele ziekenhuisdocumenten. Facturen die nog dienen betaald. Praktische dingen om de tijd te doden. Hij vraagt zich af wat hij zal doen deze nacht. "Moet ik dan de begrafenisondernemer bellen? Komen die 's nachts? Moet ik haar laten liggen, hoe lang? Ik heb het allemaal met onze dokter besproken maar weet het niet goed meer." Alweer die zakelijkheid, die zogezegde koelte. "Al denk ik goed voorbereid te zijn, morgen stort ik misschien in als ik haar kamer binnenkom en zij er niet meer ligt, of er dood ligt. Maar ik heb afscheid genomen, lang al, toen de

vrouw die ze ooit was begon te verdwijnen. Ik leef met een kind, onze liefde is er geen van volwassen mensen. Zij wilde dat zelf niet, dat heeft ze voldoende gezegd. Ze was een fiere vrouw. Hoe ik me morgen zal voelen weet ik niet, al denk ik dat het wel zal gaan. Het was een mooi leven maar dat is voorbij."

Vrijdag 20 januari, 20.30u. "Zou Roger nu even koelbloedig zijn als deze namiddag toen hij zonder verpinken zei dat hij dit recht heeft?", vraag ik me af. Omdat zijn vrouw onstabiel is. Omdat hij vindt dat een woord een woord is. "Ik pas mijn scoutsprincipes toe", had hij gezegd, "een gegeven woord, dat neem je niet terug." Helemaal overtuigd was hij niet, dat het met absolute zekerheid zou gebeuren deze avond. Er was al eens een trein gemist. "En als ze blijft leven, zal ik haar met even veel liefde en toewijding blijven verzorgen. Het trachten althans."

Zaterdag 21 januari. Het werd een mooi afscheid, laat Dr. Cosyns me we-

ten. Suzanne was helder, de barbituraten zijn in een bekertje terechtgekomen, samen met fris water en Suzanne heeft het uitgedronken. Eigenhandig, beseffende op dat moment dat het haar laatste glas was. Ze wenkte nog naar die mooie foto uit ver vervlogen tijden, tijden waar ze absoluut geen pruik nodig had om mooi te zijn. "Je ne suis plus moi. Het heeft geen zin meer." Dat heeft ze nog gezegd. En Roger? Die heeft gedaan alsof hij meeding, haar hand vast gehouden. Ze dronk, keek hem aan, glimlachte en zei: "bon voyage." Na een poosje werd haar handdruk losjes, tot haar hand uit het zijne viel. De begrafenisondernemer is niet meer langsgelopen. Die nacht was het alsof ze sliep, diep, daar in haar eigen bed.

Woensdag 25 januari. Roger ontvangt me in die al zo vertrouwde pyjama. Gisteren bracht hij samen met een buurvrouw een groet aan Suzanne in het mortuarium. Hij is nog steeds ontzet omdat de bloemenkrans met witte orchideeën, "niet te dun bezaaid", zoals

hij het had gevraagd, er nog niet was. Maar zijn vrouw had hij herkend. Ze was mooi opgebaard. "Haar gezicht was rustig al kon je zien dat ze geleden had, de weken ervoor."

Spijt heeft hij niet. "Als ik naar haar keek, met haar praatte,... dat was zij niet meer. En in heldere momenten maakte het haar kapot dat alles voor haar gedaan moest worden. Ze was zo fier, zo gesteld op haar zelfstandigheid. Ik ben niet in een pathetische huilbui uitgebarsten. Ik wist dat die dag van afscheid nemen er zat aan te komen."

De enige vraag waar hij zich nu mee durft pijnigen is: "waarom ben ik niet meegegaan?" Maar hij herpakt zich snel, kijkt rond in het appartement en zegt: "er zijn nog enkele details te regelen. We hebben onze eigen uitvaart dan wel jaren geleden vastgelegd. Maar als ik dat nu zie..." en hij toont me de tekst die hij zaterdag dicteerde voor het overlijdensbericht in de krant.

■ **Jobanna Vlamincx**